

За издавача

Маја Радоман Цветићанин

Главни и одговорни уредник

проф. др Сузана Рајић

Уредници

проф. др Данијела Поповић Николић

доц. др Урош Шешум

Александар Савић, истраживач сарадник

Зоран Стевановић, проф.

Александар Никезић, кустос историчар

Рецензенти

проф. др Дејан Микавица

проф. др Горан Васин

Лектор

Марија Анђелковић

Превод на енглески

Милана Шаренац

Штампа

Virograf com D.O.O. Београд

Тираж

400

ИСБН -978-86-89801-79-8

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА
ОДРЖАНОГ 3. СЕПТЕМБРА 2021. ГОДИНЕ У
АЛЕКСИНЦУ

АЛЕКСИНАЦ И ПОМОРАВЉЕ У ПРОШЛОСТИ

САДРЖАЈ

Поздравна реч	9
Др Сузана Рајић, Др Данко Леовац	
Русские о Србни и Србах – приређени извори А. Л. Шемјакина и њихов значај за друштвену и политичку историју Србије	11
<i>I</i>	
Оливера Думић, Небојша Ђокић	
Жупа и нахија Загрлата	25
МА Жарко Илић	
Велика, Западна и Јужна Морава на географским картама од 16. до средине 19. века	39
Др Чедомир Антић	
Морава у британским изворима	65
<i>II</i>	
Др Урош Шешум	
Демографске промене у насељима Бугарморавске капетаније / среза 1833–1837.	79
МА Предраг Илић	
Досељавање становништва алексиначког краја на простор Шумадије у првој половини XIX века	119
Зоран Стевановић	
Становништво и привреда Алексиначког и Моравског среза од 1918. до 1941. године	133
Др Милош Јагодић	
Становништво Алексинца (1834–2011)	171

III

- Др Славиша Недељковић
Аграрно–правни положај Срба у Јужном Поморављу у првим годинама након доношења Саадразамових уредби (1832–1835)..... 185
- МА Александар М. Савић
Алексиначки карантин (1839–1858)..... 201
- Нинослав Станојловић
Стевча Михаиловић – ђумругија алексиначки..... 221
- мр Небојша Ђокић
Битка на Шуматовцу 11/23. августа 1876. године..... 231
- Проф. др Владимир Кривошејев, Александар Никезић
Пандемија шпанске грознице 1918. године у алексиначком крају... 265
- Александар Динчић
Алексиначко Поморавље у рату и окупацији (1941–1944) 281
- др Мирослав Радивојевић
НАТО бомбардовање Алексинца – рушење и обнова..... 329

IV

- Др Данијела Поповић Николић
***Твој брат који те љуби* – преписка између Тихомира и Владимира Р. Ђорђевића* 343**
- Светлана Ђурђевић
Алексинчанке у подружинама и пододборима женских хуманитарних друштава у Алексинцу до Првог светског рата..... 367
- Милан Петровић, Зоран Стевановић, Сениша Голубовић
Ружа Леринц – професор Државне учитељске школе у Алексинцу. 401
- Зоран Стевановић
Основно школство у Моравском срезу између два светска рата..... 415
- Др Жељко Младеновић
Настава и наставници психологије у Учитељској школи у Алексинцу од 1896. до 1941. године..... 453

Др Недељко Р. Богдановић

Архаизми и иновације у говору алексиначког краја..... 471

Ђорђе С. Петковић

**Прегршт (не)обичних медаљона са културно–историјске вертикале
Алексиначког Поморавља..... 487**

Др Урош Шешум доцент
Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју
ugos.sesum@f.bg.ac.rs

314.115(497.11)"1833/1837"(093.2)
COBISS.SR-ID 44890633

Демографске промене у насељима Бугарморавске капетаније / среза 1833–1837.

Апстракт: Рад се бави праћењем демографских промена у селима Бугарморавске капетаније/среза, првенствено кроз податке које пружају тефтери из 1833. и 1836. и протокол пореских глава из 1837. године. Фискални спискови с почетка 19. века, због свог карактера и мањкавости, ретко су у историографији коришћени као извор за изучавање демографских промена. Циљ овог рада је да се упоредним коришћењем три сачувана фискална списка на примеру Бугарморавске капетаније, односно среза, провери могућност њихове употребе у историјској демографији и представе резултати до којих се, коришћењем конкретна три, дошло. Рад је написан на основу необјављене архивске грађе, те у мањој мери објављених извора и литературе.

Кључне речи: историјска демографија, задруга, миграције, Кнежевина Србија, Крушевац, Алексинац

У Државном архиву Србије, у Збирци тефтера под сигнатуром броју 640, налази се тефтер на чијој корици су архивисти на налепници написали: *Мин. фин. Тефтер пореза и арача капет. Бугар–моравска + Крушевачке нахије без године (1834)*. Година у загради написана је накнадно и она се налази у регистру микрофилмова збирке тефтера, односно, дописана година узета је у Државном архиву као година настанка „пореског и арачког тефтера“. У самом тефтеру уписана су готово сва мушка лица, од одојчади до стараца, те он не представља порески и харачки тефтер, већ списак свих мушких лица Бугарморавске и Крушевачке капетаније.

Поред описа, погрешно је и датирање. Наиме, марта 1834. нахије су у Кнежевини Србији преименоване у окружја,¹ а у самом тефтеру списак је начињен на основу административне поделе на нахије. Последња чињеница дозволила би могућност да је тефтер настао пре марта 1834, али те године, међутим, у пореске тефтере обично нису унесени они који не подлежу порезу, а у харачке, они који подлежу овој дажбини. Овај списак претендује да садржи сва мушка лица, те и децу и старце који нису подлежали порезу и харачу, као и оне који су због разних узрока били ослобођени давања – телесно и душевно онемогућене да привређују, нежењене мушкарце, кметове, свештенике, најмање једног досељеника – дошљака,² убоге, старешине кућа које су имале више од два ожењена сина, брата или братанца у кући.³

Наредбом из августа 1833. кнез Милош Обреновић наредио је попис мушког становништва у новоприсвојеним нахијама који је требало да садржи, поред осталих, и податке о војно способним мушкарцима. Горепомињани тефтер, свакако погрешно датиран 1834, настао је очигледно као последица ове наредбе и осликава затечено стање мушке популације, али и доноси број кућа и породица у већем делу тадашње Крушевачке нахије и свакако је настао у години кнежеве наредбе. У њему су у табеле унесене старешине кућа и сви мушки чланови њихових породица, са ознакама родбинских или других веза у односу на старешину, те подаци о њиховом брачном статусу и старости.⁴ У табели су домаћин-

1 М. Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије до 1842, с једним погледом на ранији историски развој финансиског уређења у Србији по оригиналним документима*, Београд, 1897, 426; *Попис становништва и имовине у Србији 1834. године*, прир. Л. Цвијетић, Мешовита грађа 13 (1984), 11–12; Р. Љушић, *Кнежевина Србија (1830–1839)*, Београд, 1986, 194.

2 Поред имена од пореза ослобођеног шездесетогодишњака Петра Лековчанина из Нозрине 1833. записана је напомена „новодосељени а сасвим неимућан“. Иако се не може утврдити да ли је Петар ослобођен због тога што је био досељеник или зато што је био сиромашан, чињеница да је он једини убележен као досељеник упућује на другу опцију. Све упућује на то да је изостанак бележења досељеника у тефтеру последица изостанка ретроактивног протезања привилегије даване досељеницима у старим границама о ослобађању од пореза у трајању од једне или две године на нове области. Односно, српске власти очигледно нису протегле привилегију на насељене у новоприсвојени део државе у периоду пре његовог укључивања у српске границе. Петар се извесно населио непосредно пре уписивања у тефтер, те је у његовом случају направљен изузетак. Доцније ће, као што ће се видети, дошљачке привилегије проширити и на овај део државе.

3 М. Петровић, *нав. дело*, 149–155; ДАС, ЗТ, бр. 640.

4 У табели се налази и колона у којој је за свако село унесена бројчана категоризација мушкараца по старости у четири категорије: од рођења до седме,

ства називана кућама, односно, сви чланови једног домаћинства (породице) третирано су као житељи једне куће, с тим што су ожењени чланови домаћинства означавани као фамилије. Брачни статус представљао је основу за категоризацију „фамилија“, те је ожењен кућни старешина третиран као једна фамилија, а његов ожењени син или синовац, зет или други ожењени сродник са неожењеном браћом или синовима као друга. Односно, неожењени су убрајани у „фамилије“ свог домаћинства. Дакле, под фамилијом је састављач тефтера подразумевао ужу, а под кућом, ширу породицу која је живела под једним кровом. Као житељи кућа, 1833. су уписивани и слуге, овчари, пасторци и присвојчад или хранјеници домаћина, док неожењени мушкарци без породица, бећари, сеоски пољаци и говедари, који нису били чланови сеоских домаћинства, нису посматрани као старешине кућа. У куће у капетанији Бугарморавској 1833. нису урачунати један ожењени житељ Дашнице, један неожењени житељ Честе, који није означен као бећар, један ожењени домаћин са мушким дететом из Гредетина и ожењени домаћин из Честе са три недорасла сина. Вероватно су ова четири мушкараца живела под киријом или у објектима који нису сматрани кућама, те стога њихова домаћинства нису заведена као куће. Жене, чак ни удовице, нису унесене, али јесу њихови синови, без обзира на узраст. Из неког разлога, у овај списак није унето село Бујмир.⁵

Сумарник коншкрипције становништва и имовине у Србији из 1834. садржи податке за целу Кнежевину. У њему је по селима, капетанијама и окружјима дат број кућа, број свих становника разврстан по полној структури, војно способних мушкараца, пореских обвезника и обрадивих површина. У њега, што треба напоменути, нису унета домаћинства која нису имала куће.⁶

Тефтер пореских глава Капетаније бугарморавске за Ђурђевданско пореско полугође 1836. саставио је до 4/16. марта Павле Урошевић, нижи капетан бугарморавски у селу Лужану. Садржи списак одраслих мушкараца, пореских обвезника по селима, али и већине ослобођених од пореза. Порески обвезници и они од пореза ослобођени одрасли мушкарци у њему су бележени по кућама, са уписаним родбинским односом сваког

од седме до 18, од 18. до 80, и од 80. до 90. године. Ова категоризација је свакако имала за циљ да разврста харачке и пореске главе.

5 У капетанији уписано је 1833. у 56 села 1833. укупно 12 бећара, три сеоска говедара и један пољак. ДАС, ЗТ, бр. 640.

6 Л. Цвијетић, *нав. дело*, 15.

житеља куће спрам кућног старешине.⁷ За сваког ослобођеног од пореза који је уписан, остављена је белешка са дефинисањем разлога пореског ослобођења. Ослобођени, унети у тефтер, били су кметови, свештеници, старци, сакати, неми, слепи, „нездрави“, килави, сироте удовице и ожењене старешине домаћинстава које су имале више од два ожењена члана породице у кући. Овај тефтер је састављан преписивањем па допуњавањем тефтера митровског пореза из 1835. године, јер садржи белешке о променама у домаћинствима у односу на митровско пореско полугође претходне године – о смрти пореских обвезника, затирању породица, удаји или појави нових удовица, одсељењу старешина или чланова неких домаћинстава у Османско царство или њиховом пресељењу у друга села у Капетанији. Тефтер садржи колону у коју је уписивана женидба мушких сродника, старешина домаћинстава, од Митровдана претходне године, као и две колоне које су се односиле на дошљаке. У прву је паралелно са именима житеља села, уколико су били дошљаци, уписивана ознака, а у колону до ње податак о протеклом времену од досељавања. Дошљаци су од 1835. били ослобођени пореза две године од тренутка досељавања, те је ова рубрика имала за циљ њихово благовремено увођење у порески систем.⁸

Коншкрипциони протокол Бугарморавског среза окружја Крушевачког 1837. године садржи попис готово свих пореских глава и свих лица ослобођених пореза. Будући да је дажбински оптеретио и кметове, настао је након 7/19. маја 1837. када су кнежевим указом оптерећене и сеоске старешине, уколико нису потпадали под неку другу ослобађајућу категорију.⁹ Житељи су уписивани по селима и кућама са назнаком родбинског односа спрам старешине домаћинства. У табелама је предвиђено да се за свако село у пет колона унесу бројеви пореских глава, дошљака, сакатих, присутних (килавих) и бесомучних, чиновника и оних који имају кнежеву објаву којом су ослобођени од пореског давања. Десно од колона остављен је простор за *пријемченија* – напомене.

7 Презимена људи у овом тефтеру често су писана скраћено, те и родбински односи, те је понекад тешко разлучити услед тога што је састављач тефтера често заборављао да стави тачку приликом писања скраћеница да ли су појединци били синови или синовци, браћа или братанци старешина. У три фискална списка повремено су у истим породицама навођени различити родбински односи чланова и старешине, што је сигурно последица грешке.

8 Пре 1835. рок пореског ослобођења дошљака није био истоветан у свим крајевима Србије. У. Шешум, *Србија и Стара Србија (1804–1839)*, Београд, 2017, 257–259; ДАС, 3Т, бр. 468.

9 М. Петровић, *нав. дело*, 327.

Пријемченија су заправо најинформативнија јер су у ову колону унесени најразличитији подаци. Уписивно је ко је био сеоски кмет, подаци о пожарима у кућама, стању баштина неких житеља, напомене о имућности опорезованих или ослобођених удовица и духовно и физички неспособних лица, док је у случају дошљака, уписиван месец и година њиховог досељавања, као и податак о томе да ли су или нису имали баштине.¹⁰ За разлику од тефтера из 1836, у протоколу из наредне године, изузимајући људе са телесним и душевним недостацима, није записивано због чега су појединци ослобођени пореза, већ је у напомени само бележено да су ослобођени по кнежевском указу.¹¹ Поређењем са тефтером из 1836. долази се до закључка да се обично радило о старцима и људима који су имали у свом домаћинству више ожењених чланова.

Два тефтера, протокол и сумаријум само донекле омогућавају праћење демографских кретања у Бугарморавској капетанији, односно срезу 1833–1837. године јер сваки од њих има извесне недостатке и мањкавости. Поређењем тефтера из 1833. са тефтером из 1836. и протоколом из 1837. године, дошло се до закључка да су приликом састављања првог, многи старци, очеви који су вероватно предали старешинство синовима, у два случаја домазетских домаћинстава, и очеви жена кућних старешина, остали неуписани. Тако је, на пример, у селу Гредетину 1833. уписан Вуле Петровић са малолетним сином; године 1836. у истом селу Илија Петровић, уз забелешку да је стар, са сином Вулом, а у протоколу из 1837. поред имена Илије Петровића записана је белешка да је ослобођен од плаћања пореза кнежевим указом, а у његовом домаћин-

10 Од 31 уписаног дошљака, само су петорица њих имали баштине. Сва три дошљака у селу Мрсољу, једна дошљачка породица у Доњем Адровцу и један дошљак у Доњем Љубешу.

11 Сумаријум овог протокола, односно његове две последње странице, објавио је Бранко Перунички потпуно верно оригиналу. Видосава Стојанчевић користила је овај објављени сумаријум при писању чланка о становништву крушевачког краја, али и сам протокол. Међутим, поменута ауторка протокол је користила селективно и често у супротности са његовим текстом. Тако је навела да је услед административних промена Срез бугарморавски 1837. имао 59 села, иако је имао, као што је и наведено у тефтеру, 56 сеоских насеља. Навела је да је округ формиран 1837, што није у складу са чињеницама. Број дошљака дала је погрешно – у збиру 37, уместо 31, наводећи да их је у неким селима било више него што јесте; Голешницу и Голеницу је у делу у коме је третирала дошљаке навела као два различита села, док је за нека села у којима дошљака није било тврдила да јесте. *Крушевац у једном веку 1815–1915*, приредио Б. Перунички, Крушевац, 1971, бр. 107; В. Стојанчевић, „Становништво и обичаји крушевачког краја у 19. веку (1833–1878)”, у: Зборник радова *Крушевац кроз векове*, ур. А. Стошић, Крушевац, 1971, 145–148, 152–153; ДАС, ГК, бр. 44.

ству тада је живео његов син Вула. У Вукањи је 1833. уписан старешина Павле Валкинац са браћом Петром од 15 и Митом од 12 година, 1836. уписан је Анђелко Марковић са сином Павлом, а 1837. Анђелко Марковић са синовима Петром и Павлом. У Радевцу је 1833. уписан Мијаило Старчевић са сином Петром од 13 и једним млађим мушким дететом. Године 1836. у истом селу уписан је Радивој Радо. са Мијаилом зетом, а 1837. Радивој Радовић, у чијој су кући живели његов зет Мијаило и унук Петар. Као што се из горњих примера види, у огромном броју случајева старешина домаћинства је 1833. уписан под патронимом у тефтеру неуписаног оца, а препознавање тих лица у списковима из 1836. и 1837. омогућавају имена других сродника у кући. Укупно је анализом и поређењем спискова несумњиво утврђено¹² да је 1833. остало засигурно неуписано 50 стараца и један глувонем зрео човек.¹³

У тефтеру из 1836. нису уписана четворица инокосних кућних старешина уписаних 1833. и 1837. у Рибару, Гредетину, Великом Шиљеговцу и Ђунису. Могућност да су се ове старешине кућа иселиле пре Митровдана 1835, а затим после Ђурђевдана 1836. вратиле у своја села, веома је мала, стога је много вероватније да се ради о пропусту састављача тефтера.

Протокол из 1837. није обухватио свештена лица, али јесте њихове сроднике пореске обвезнике, те је у случајевима када су свештеници били инокосни, збир кућа у протоколу умањен за њихова домаћинства.

12 У случају уписивања у селу Гревци нужна је резерва. Наиме, 1833. тамо је уписан домаћин Маринко Јанковић као старешина куће у којој су живела два његова малолетна сина, ожењени брат Јанко и нежењни Филип од 20 година. У списковима из 1836. и 1837. уписани су Маринко Петровић у једној и Петар Војиновић са сином Јанком у другој кући. Уколико се ради о истој породици, а само њени чланови у овом селу 1833. носе наведена имена, дошло је до поделе домаћинства и уписивања старог Петра који није уписиван раније. Резерву намеће то што се домаћин Маринко не презива Петровић 1833, мада није немогуће да се Петар презивао по оцу Војиновић, а по деди Јанковић или обрнуто, што је утицало и на презиме његовог сина, уколико је то био. Осцилација презимена је иначе била честа у Капетанији, о чему ће бити више речи напред.

13 По један старац пропуштен је у Сушици, Крушинцу, Зебици, Гредетину, Радевцу, Великом Дреновцу, Врђеновици, Грејачу, Корману, Лужану, Мрсољу, Суповцу, Голешници и Трњану. По два у Вукањи, Горњем и Доњем Љубешу, Лођики и Каонику. По три у Витковцу, Тешици и Чести, пет у Трубареву, шест у Прћиловици и седам у Ђунису. У протоколу из 1837. уписана су по два оца домаћина из Прћиловице и Честе који су пропуштени и 1836. године. Ђурђе, глувонемни одрасли син Марка Милојевића из Великог Шиљеговца, није уписан 1833. али јесте 1836. и 1837. године.

Будући да суштински представљају пореске спискове са додатним, по свој прилици не баш потпуним подацима о онима који су од пореза ослобођени, тефтер из 1836. и протокол из 1837. нису обухватили бројне категорије мушког становништва. У њих, осим ретких изузетака, по правилу нису уписивани нежењени мушки чланови домаћинства испод 17 година, будући да нису били порески обвезници. Порески невидљиви 1836. и 1837. били су и слуге¹⁴, чобани, сеоски пољаци и говедари, који су, судећи према тефтеру из 1833, изузев четири изузетка, били млађи нежењени мушкарци, често и деца.¹⁵ Бећари, нежењени мушкарци без сродника, који су бележени 1833, доцније, такође, нису уписивани из истог разлога. Поређењем фискалних спискова примећује се да се поједини чланови већих породица, махом нежењени, у раним или позним годинама треће деценије живота не јављају након 1833. у списковима. На основу пореских спискова није могуће закључити да ли су се иселили, умрли или из неког разлога нису бележени, мада је последња могућност највероватнија. Примећује се и изостанак ожењених чланова већих породица уписаних 1833. у списковима из 1836. и 1837. године. Пошто су се од Ђурђевдана 1835. пореским обвезницима сматрали сви радно способни мушкарци изнад 20 година без обзира на брачни статус, јавља се сумња да су неуписани нежењени мушкарци у неким случајевима изостајали из спискова услед пореске утаје или услед спорости увођења у живот нове пореске политике.¹⁶

14 У тефтеру из 1833. уписано је 29 слуга и четворогодишњи брат једног од њих у домаћинствима газди, у 19. села. Године 1836. уписан је само један, Стојко, слуга Јанка Стојановића. Стојко је 1833. имао 15 година и уписан је као Јанков син, 1836. као слуга, а 1837. као храњеник. У протоколу из 1837. уписан је само слуга капетана Павла Урошевића као члан његовог домаћинства. Очигледно да 1837. као и 1836. слуге нису бележене у порески списак, а да два бележења представљају одступање од правила.

15 Изузетак чине двојица ожењених слугу у Росици и Пешчаници, четрдесетогодишњи нежењени слуга у Лужану и шездесетогодишњи нежењени овчар у Витковцу. Најмлађи слуга уписан 1833. имао је седам година.

16 У списковима из 1836. и 1837. сигурно недостаје 19 ожењених чланова домаћинстава који су уписани 1833. године. Њихове куће 1836/1837. забележене су, али они нису. Случај уписивања и изостајања уписивања синова једног домаћина у селу Мрсољу 1836. и 1837. показује да мушки чланови великих породица нису најревносније бележени. Наиме, 1833. уписан је Матија Иванов од 70, његов ожењени син Милован са два малолетна сина, ожењен син Милоје од 25 и нежењени синови Милош од 20 година и петнаестогодишњи Милосав. Године 1836. Матија Иванов са синовима Милованом и Милосавом, а 1837. Матеја Јовановић са синовима Милованом и Милојем. М. Петровић, *нав. дело*, 155.

Изостанак ожењених мушкараца, старешина домаћинстава, ређе и целих породица, у списковима након 1833. много је теже објаснити. Белешке у тефтеру из 1836. показују да се шест породица, које су 1833. сматране кућама, иселило у Османско царство од Митровдана 1835. до марта наредне године, а иселјавања је било и доцније, те се може претпоставити да су неке породице од првог уписивања у тефтере до пролећа 1836. напустиле границе Србије. У тефтеру из 1836. забележено је пресељавање породица и појединаца у друга села у Капетанији, те није искључено да неки житељи из 1833. којих доцније нема у селима у којима су живели нису препознати као житељи других села у истој Капетанији у списковима из 1836. и 1837. због различитих презимена у два списка. У тефтеру из 1836. нема напомена о пресељењу породица и појединаца у области ван граница Капетаније, односно Среза, у оквирима Србије, иако је тешко поверовати да до таквих сеоба није долазило. Протокол из 1837. није бележио промене у односу на претходне године, као тефтер из 1836, изузимајући досељавање дошљака, те је мање користан извор за кретање становништва.

Колико год мањкави били, тефтери су свакако вредан историјски извор, те је на основу њих могуће у извесној мери пратити демографска кретања у Капетанији, односно Срезу бугарморавском 1833–1837. године.

*

Уписивање свих мушкараца у тефтер из 1833. разврстаних по селима и кућама и знацима родбинских односа са кућним старешинама, омогућава поређење са тефтером из 1836. и протоколом из 1837. године и у највећем броју случајева утврђивање поклапања домаћинстава уписаних у три списка у четворогодишњем периоду. Највећи проблем при утврђивању демографских промена у селима третиране области представља неуједначеност презимена и не баш разнолико именовање људи. Наиме, иако не по правилу, често се дешава да се иста лица 1833, 1836. и 1837. јављају под различитим презименима или надимцима. Обично се у најстаријем презивају на један, а у познија два на други начин, мада има случајева да се у сва три списка јављају под различитим презименом или надимком. Понекад, мада ређе, 1833. и 1837. иста лица су уписивана под једним, а 1836. под другим презименом. У случајевима већих породица, поклапање се може утврдити на основу имена укућана. Ради илустрације утврђивања истоветности уписаних особа у раз-

личитим списковима, дају се следећи примери. Године 1833. уписан је у селу Кулина Миленко Н. од 82. године у чијој су кући живели његови ожењени синови Риста Миленковић са два малолетна сина, Ђорђе и Лазар од 13 година; године 1836. кућа Ристе Миленковића у којој су живела његова браћа Ђорђе и Анђелко; године 1837. уписана је кућа Миленка Илића са којим су живели синови Риста, Анђелко и Лаза и одвојено домаћинство Ђорђа Миленковића. У селу Чукуровцу 1833. уписан је седамдесетогодишњи Мијаило Крачић, његови ожењени синови Петроније и Павле и нежењени Младен. Године 1836. и 1837. у истом селу уписана је кућа Мијаила Павловића у којој су с њиме живели и синови Петроније, Павле и Младен.

У случајевима када су старешине кућа биле инокосне, а када су уписане под различитим презименима 1833. и 1836. и 1837, уколико је име било ретко или уколико у селу није било људи истог имена, могуће је са извесном резервом тврдити да се ради о истој особи. Због великог броја имењака у истим селима, нарочито већим, и неуједначености презимена, у неким случајевима просто није могуће утврдити да ли су поједини инокосни домаћини уписани 1836. и 1837. и приликом уписивања 1833. уписани као чланови већих домаћинстава, те се одделили или су се у селу појавили сасвим нови људи истих имена.¹⁷

Метод и приступ „идентификације“ домаћинстава, као и проблеми који се јављају у покушају повезивања, у три списка, али и карактер извора и његови недостатци, најбоље се могу видети на примеру села у којима се није и у којима се могло тачно одредити кретање становништва. Као пример неуспеха у „идентификацији“, истиче се село Тешица, иначе највеће у Капетанији, односно Срезу.¹⁸

17 На пример, у селу Сухотно 1833. уписан је Митар Брзак, а 1836. и 1837. Митар Петковић; у Нозрини 1833. Петроније Нешковића, а 1836. и 1837. Петроније Петровић. Митар и Петроније су 1833. и 1836/1837. били једини инокосни житељи поменуто два села тих имена, те је већа вероватноћа да се радило о пописивању под различитим презименима, него о одсељавању и досељавању имењака у исто село у року од четири године. О овоме видети детаљније у случајевима села Тешице и Трубарева.

18 Због ограничености простора у овом раду није могуће приказати процес утврђивања за свако село.

Табела 1: Село Тешица према тефтерима из 1833. и 1836. и протоколу из 1837. године.

	1833	1836	1837.
1.	Никола Јовановић (35)	Никола Јован. Умро.	Живка Николина, Мијаило нејаки син.
2.	Илија Стојановић (50) (прецртан син Лазо), синови: Стево (15), Здравко (10), Ђура (5), Станое (3)	Илија Стојановић	Илија Стојановић, Стеван син
3.	Лазо Илић ¹⁹ (20) , ожењен	Лазар Илић. Умро.	Марта Лазарева
4.	Милица Јовановић	Милица Јованови. ви.	Милица Јовановић
5.	Стоико Ивановић (70), синови ожењени Стојадин (32), Никола (28) и Симон (23) и нежењени Стаменко (16)	Стојко Иванов, синови Стојадин, Никола, Симон и Стаменко	Стојко Јовановић, синови Стојадин, Никола, Симон и Стаменко
6.	Ђурђе Врбић, ожењен брат Марко (30), Богдан (2) Марков син.	Ђурђе Илић, Марко брат	Ђурђе Илић, Марко брат
7.	Јанко Стојановић (70), Син Станко (40), унуци Анђелко (15) и Стојан (13), ожењен син Стаменко (30), нежењен син Цака (20)	Јанко Стојанов, синови Стаменко и Станко и стрико Цветко	Јанко Стојановић, синови Стаменко и Станко и Станко шурак
8.	Стојан гајдација (55), нежењен син Стојадин (20)		
9.	Стојан Симонов (30), ожењени брат Живко (40), Живков нежењени син Ђорђе (16) и брат Стеван (16).	Симон Гачић, Стојан син	Симон Гачић, Стојан и Стева синови ²⁰

19 Очигледно син Илије Стојановића.

20 Симон очигледно 1833. није уписан, а 1837. је забележено да је ослобођен пореза по кнежевом указу. Вероватно је био стар.

10.	Милија Лазаревић (35), синови Живадин (6) и Димитрије (1), ожењени брат Милош (30) синови Ђорђе (3) и Јован (1), ожењени брат Илија (25)	Стојко Лазаревић и Илија син. Посебна домаћинства: 1) Милија Стојковић 2) Милош Стој.	Стојко Лазаревић и Илија син. Посебна домаћинства: 1) Милија Стојковић 2) Милош Стојковић
11.	Пешо Андреић (40), син Цветко (8)	Петар Андреић	Петар Андреић
12.	Петко Гаџић (45), синови Стојко (18), Цветан (15), Мита (13), Станко (3), брат Цветко (35), Цветкови синови Стојадин (6), Миленко (4), Стојан (2), ожењени брат Стеван (30)	Петко Петровић, браћа Цветко, Стеван и Стојко ²¹	Петко Петровић, браћа Цветко и Стеван и син Стојко
13.	Станоје Петровић (33), син Живадин (3), ожењен брат Јован Петровић (30), син Здравко (3)	Можда: ²² 1) Станоје Врањанац 2) Јован Бугарин	Можда: 1) Станоје Стевановић 2) Јова Стевановић
14.	Кузман Поповић (30), синови Илија (6) и Ђорђија (3), слуга Стојан бећар (40).	Кузман Стеванов	Кузман Стевановић
15.	Бранко Петковић (25) ожењен	Бранко Петковић	Бранко Петковић
16.	Станко Филиповић (25) ожењен, нежењена браћа Стојан (20) Крста (16)	1836. Станко Вилип, Стојан брат.	Станко Вилиповић, браћа Стојан и Крста
17.	Никола Андреић (55), нежењен син Станоје (20), синови Станко (6), Милета (4)	Никола Андреић	Никола Андреић

21 Грешком уписан као брат.

22 1836. и 1837. уписани су један за другим, што упућује на то да су им куће биле близу, односно да је дошло до дељења породице.

18.	Јова Трновчанин (30), ожењени брат Павле (25)	Можда: Јован Аранђелов Павле Аранђелов.	Можда: Јован Ранђелић Павле Ранђеловић ²³
19.	Миленко Илић, синови Станоје (10), Костадин (6), Стоилко (1)	Миленко Илић	Миленко Илић
20.	Пано Стојановић, синови Милош (8), Ђорђе (4)	Пана Стојанов.	Пана Стојановић
21.	Никола Здравков (45), син Риста (4), ожењен брат Митар (25), Митров слуга Ђорђе (7)	Никола Здрав. Гмитар Здра. ²⁴	Никола Здравковић Дмитар Здравковић
22.	Стеван Илин (40), син Станојко (2)	Стеван Илић	Стеван Илић
23.	Станко Миљков (25) ожењен.	Станко Миљк.	Станко Миљковић
24.	Стојан Стевановић (50), ожењени син Ђорђија (25) и син Стојанов Риста (4).	Стојан Стеванов, син Ђорђе	Стојан Стевановић, син Ђорђија
25.	Степан Илић (35), син Миладин (10)	Степан Илић	Степан Илић
26.	Цветко Кованцић (25), брат Миленко (10).	Можда : Цветко Марков (а можда и стриц Јанка Стојановића)	Цветко Марковић

23 У тефтеру из 1836. Јован и Павле су пописани један за другим, али је у протоколу из 1837. једна кућа уписана између њихове две. Врло вероватно се ради о дељењу два брата.

24 У тефтеру из 1836. куће Николе и Гмитра су уписане једна за другом, док је у протоколу из 1837. између њихових уписано неколико кућа. Иначе, име Митар се јавља у облицима Гмитар и Дмитар и у другим случајевима.

27.	Стојан Станковић (33), син Живко (1)	Стојан Станков је пре марта 1836. утекао, вероватно у Турску, али му је отац Станко, иначе неуписан остао у кући.	?
28.	Игњат Јованов (40) син Димитрије (5)	Игњат Јованов.	Игњат Јовановић
29.	Стоша Величковић (65), ожењени син Милић (25), унук Димитрије (3), ожењени син Миљко (20), и неожењени Милован (18) и Јова (16)	Одвојена домаћинства: 1) Миљко Стошић и 2) Стоша Анцић са синовима Милићем, Милованом и Јованом	Одвојена домаћинства: 1) Миљко Стошић и 2) Стоша Анцић са синовима Милићем, Милованом и Јованом
30.	Живко Јеремић, неожењени син Станко (15) и слуга Станко (16)	Живко Јеремић. Умро.	Станко Живковић
31.	Риста Величковић (30), син Стојилко (6), ожењени брат Марко (25) и неожењени Тривун (18)	Риста Јованов, браћа Марко и Тривун	Риста Јовановић, браћа Марко и Трифун
32.	Ђура Лазаревић (50), син Ђорђе (12), ожењени брат Стојан (40)	Ђура Маринковић?	Ђура Маринковић?
33.	Павле Кованџија (40), синови Вељко (6), Петко (2)	Павле Богдановић?	Павле Богдановић?

34.	Јован Ђурђанов (60), ожењен син Ђорђе (30), Живко (15), неожењени слуга Атанасије (30) нежењен	Јован Стеванов, синови Ђорђе и Живко.	Јован Стевановић, синови Ђорђе и Живко.
35.	Никола Величковић (39), ожењен	Никола Јов. ?	Никола Јовановић ?
36.	Никола Поповић (50), синови Стојадин (6) и Јефта (1)	Никола Стеван?	Никола Стевановић?
37.	Станко Лесковчанин (25), нежењен, нежењени брат Јанко (16)		
38.	Неша Паковчанин (40), неожењени синови Смиљко (20) и Станко (15), ожењена браћа Марко (30) и Цветко (18).	Стојко Пуков, синови Неша, Смиљко, ²⁵ Марко и Цветко	Стојко Пуковчанин, синови Марко, Неша, Цветко и Смиљко, Нешин син.
39.	Здравко Паковчанин (30), ожењен ²⁶	Здравко Стојков.	Здравко Стојковић
40.	Павле Тодоровић, ожењен (40), рањениче Стојан (6)	Павле Тодоровић	Павле Тодоровић
41.	Нестор Петровић (65), ожењени синови Јанко (45), Петар (25) и Павле (20).	Нестор Петровић синови Јанко, Петар и Павле	Нестор Петровић синови Јанко, Петар и Павле
42.	Станко Лесковчанин (40), син Младен (1) и неожењени брат Јанко (25)		

25 Грешком је уписан унук као син, а Стојко 1833. није уписан.

26 Очигледно син Стојка Пуковчанина.

43.	Неша Митрић(60) нежењени синови, Јанко (16), Живан (13) и Станоје (6).	Неша Митров	Неша Митровић
44.	Миленко Петровић (50), син Стеван (5)	Миленко Петр.	Миленко Петровић
	Станко говедар, нежењен (25)		
45.		Јован Стојковић (дошљак)	Јова Стојчевић
46.		Станко Ристић Врања	Станко Ристић
47.		Стојадин Мар.	Стојадин Маринковић
48.		Тома Станко.	Тома Станковић
49.		Ђорђе Стојко.	Ђока Стојковић
50.		Спаса Анџија	Спаса Анџија Јовановић
51.		Петар Јовановић	Петар Јовановић
52.		Стоилко Врања	Можда: Стоилко Ђурђановић
53.		Стојан Стеванов	Можда: Стојан Јовановић
54.		Јован Бугарин	Можда: Јован Јанковић
55.			Јанко Стевановић Косовац
56.			капетан Павле Урошевић и слуга Јанко
57.			Милутин Остојић
58.			Станко Стојановић

Као што се из табеле види, од 44 уписаних домаћинстава 1833. у Тешици, њих 34 је без простора за резерву идентификовано у тефтеру из 1836. године, док је за четворицу инокосних домаћина са презименима различитим у списковима 1833. и 1836/1837. остављена резерва. Никола Поповић и Никола Величковић из 1833. су вероватно 1836. и 1837. уписани као Никола Јовановић и Никола Стевановић. Павле Кованџија из 1833. је вероватно Павле Богдановић уписан 1836. и 1837. године, а Цветко Кованџић Цветко Марков/Марковић. Ђура Лазаревић уписан 1833. је вероватно Ђура Маринковић, уписан 1836. и 1837. године. У кући Ђуре Лазаревића је 1833. уписан његов ожењени брат Стојан. Одмах изнад Ђурине породице у тефтеру уписан је 1833. Стојан гајдација који није повезан са личностима из 1836. уписаним у списак. Године 1836. није уписан Стојан гајдација, али ни у Ђурином домаћинству његов брат Стојан, али јесте Стојан Стеванов. Његово име унето је пре куће Ђуре Маринковића. Године 1837. није уписан ни Стојан гајдација ни Стојан Стеванов, али јесте Стојан Јовановић, мада далеко у списку од куће Ђуре Лазаревића. Дакле, Стојан гајдација би могао бити Стојан Стевановић из 1836. и Стојан Јовановић из 1837, али је исто тако могуће да се ради о брату Ђуре Лазаревића. Такође, могуће је да су се након 1833. иселила оба Стојана уписана те године, а да се до 1836. доселио и одселио човек истог имена, кога је заменио имењак с презименом Јовановић. Године 1833. уписана су три „неидентификована“ лица по имену Станко: Станко говедар, који није рачунат као старешина домаћинства, и два Станка Лесковчанина. Лесковчани имењаци имали су и нежењену браћу по имену Јанко. Године 1836. уписани је Стојан Станковић, иначе уписан и 1833, поред чијег имена је записано да је утекао, али да је његово место заузео његов отац Станко. Такође, уписан је и Станко Ристић Врања. Године 1837. уписани су Станко Ристић и Станко Стојановић. Уколико се скућио у селу, Станко говедар би могао бити један од ове двојице. Последњи би могао бити и један од два Лесковчанина или отац одбеглог Стојана. Изостанак имена Јанка, поред Станковог 1837, упућује да се не ради о Лесковчанима. У сваком случају, најмање две особе по имену Станко уписане 1833. не јављају се више међу житељима Тешице. Шест сигурно новоуписаних кућних старешина јавља се у тефтеру из 1836. године. Уколико Стојадин Марковић није син помињаног Стојана гајдације, Стојан Стевановић није један од раније пописиваних лица истог имена и уколико Ђорђе, син Живка, брата Стојана Симоновог из породице под бројем 9. у колони за 1833, тај број би се попео на девет. Оно што је сигурно је да је између 1834. и 1836. дошло до ишчезавања

неколико кућних старешина из пореских спискова, да су се две породице сигурно поделиле на по две, а једна на три нове куће. Уколико је идентификација тачна, поделиле су се још две породице на по две куће.

Пошто је, не рачунајући говедара, Тешица 1834. имала 44 куће, број се до 1836, када је убележено 57, порастао за тринаест. Као што је напоменуто, неки од уписаних 1834. нису препознати у тефтеру из 1836, те је разлика од 13 домова последица дељења породица, а вероватно и досељавања и исељавања. Између 1836. и 1837. у селу се према тефтеру и протоколу јављају четири нове породица – Јанка Стевановића Косовца који се преселио из Лужана 1836, а који је у Србију дошао крајем 1835, године и убележен као дошљак 1836. године, Павла Урошевића, чиновника, Стојка Марковића и Милутина Остојића. Пошто су 1837. уписане укупно 62 куће, једна недостајућа била би „неидентификована“ кућа једног од помињаних особа по имену Станко. У тефтеру из 1833. унет је податак да је у тешићком хану 1833. плаћено шест харача, без податка која лица су платила харач. Више је него вероватно да су Спаса ханџија Јовановић и још неке личности које се јављају као новоуписани житељи 1836. и 1837. године заправо одраније боравили у Тешици, али са статутом турских поданика. Вероватно је још неко поред Спасе у међувремену примио српско поданство и тиме, иако је одраније живео у Тешици, постао у пореском смислу њен житељ и старешина кућа.

Табела 2: Село Трубарево према тефтерима из 1833. и 1836. и протоколу из 1837. године.

	1833	1836	1837.
1.	Ђорђија Павловић (48), ожењени син Паун (20), Стојко (12), Илија (6) и Милија (4)	Павле Стеванов, синови Ђорђе и Паун.	Павле Стевановић, син Ђорђе и унук Павун
2.	Павле Поповић (36), синови Милован (10) и Милош (1/2)	Павле Милосав.	Павле Милосављевић
3.	Станисав Младеновић (30), ожењен	Станисав Мла.	Станисав Младенов
4.	Ђорђе Милутиновић (36), син Радоје (10)	Ђорђе Милути.	Ђорђе Милутиновић

5.	Стаја Јовановић (30), ожењен, ожењена браћа Станко (28), Тривун (25), неожењени брат Симон (25)	Јован Стевано., синови Стаја, Станко и Тривун	Јован Стевановић, синови Стаја, Станко и Трифун
6.	Стојко Петровић (40), син Василије, свештеник (20), син Стојков Мијаило (10) и рањениче Милета (12)	Петар Стевано. <u>Стар.</u> <u>умро</u> , синови Стојко и Василије парок.	Стојко Петровић, братанац Милета
7.	Петко Симонов (40), синови Ђурђе (15) и Илија (5)	Петко Симић	Петко Симић, Ђурђе син
8.	Јован Симоновић (30), син Милован (13), Стеван (7), Станко (5) и Милош (1)	Јоца Симић	Јоца Симић
9.	Стојан Павловић (35), син Станоје (6)	Стојан Павловић	Стојан Павловић
10.	Воин Стојановић, неожењен (26), Миладин Стојановић (23), син Миладинов Стева (1)	Одвојена домаћинства: Миладин Стој. Воин Стојанов.	Одвојена домаћинства: Миладин Стојановић Воин Стојановић ²⁷
11.	Срећко колар (36), ожењени брат Богић (25), Богићев син Милан (3), неожењена браћа Ђорђе (20) и Стеван (18)	Јова Ђорић, синови Срећко и Богић.	Јован Зелен Ђорић, Срећко, Богић, Ђорђе и Стеван
12.	Станиша Томић (60), синови Јевта (6) и Мијушко (4)	Станиша Том.	Станиша Томић

27 Уписани су један испод другог у списковима.

13.	Деспот Милић (26), ожењени брат Милић (22)	Одвојена домаћин- ства: Милић Јова. Деспот Мили.	Одвојена домаћин- ства: Милић Јовановић Деспот Милић ²⁸
14.	Петар Стојковић (55)	Петар Стојко, умро. Цветан узео му жену.	Цветан Крстић
15.	Неша Кутулић (60), син Милета (15)	Неша Маркови.	Неша Марковић
16.	Јован Митровић (26), син Станоје (2), не- жењени братанци Стојко (18) и Станко (16)	Јован Гмитро., син Стојко	Јован Дмитровић, братанац Стојко
17.	Смиљко Ђорђевић (50), нежењени синови Вучко (15), Павле (?), Петар (5), Тодосија (2), ожењени брат Милосав (25)	Смиљко Ђорђевић, брат Милосав	Смиљко Ђорђевић, брат Милосав
18.	Филип Ђорђевић (40), синови Милета (6) и Глигорије (3)	Вилип Ђорђеви.	Вилип Ђорђевић
19.	Илија Максимовић (51), ожењен	Илија Максимо.	Илија Максимовић
20.	Милоје Бошковић (35), синови Стеван (6) и Јевта (4)	Милоје Бошкови.	Милоје Бошковић
21.	Анђелко Стевановић (30), синови Благоје (3) и Јанош (1)	Анђелко Стеванови.	Анђелко Стевановић
22.	Готово сигурно и 1833.	Милоје Максим, (стар и ослобођен) Никола призетко	Никола Милојев

28 Уписани су један испод другог у списковима.

У Трубареву је „идентификација“ старешина у списковима прилично лака и на основу ње се може закључити да је село за три куће до 1836. и 1837. порасло дељењем две породице и појавом једног домазетског домаћинства, али и да је дошло до замене старешине једне куће смрћу домаћина и преудајом удовице. На примеру Тешице и Трубарева поред метода утврђивања промена у селима могу се видети и неке мањкавости извора и њихове карактеристике које отежавају утврђивање демографских промена: повремена различита категоризација сродства, изостанак уписивања нежењених и старца, неуједначеност презимена, уписивање скраћених облика презимена 1836. и навођење занимања уместо презимена (кованицја, колар) и приличну учесталост истих имена у једном селу.

*

Будући да тефтери и протокол нису пописи, те да се на основу њих не могу давати прецизни, па чак ни приближни подаци о броју популације, као основни параметар за приказивање демографских промена мора се узети кућа, односно домаћинство. Анализа изостанака старешина домаћинстава и појаве нових по селима између 1833. и 1837. по списковима могу донети корисне информације и довести до одређених закључака. Тачно утврђивање осцилација у погледу броја кућа и њиховом старешинству није могло бити извршено због горе изнетих разлога у случају десет од 57 села Капетаније/Среза, рачунајући у ту суму и село Бујмир које је изостало из тефтера за 1833. годину. Разлике у броју кућа на основу спискова из 1833, 1836. и 1837. изнети су у Табели број три.

Табела. 3: Промене у бројевима кућа у капетанији/срезу Бугарморавском по тефтерима из 1833. и протоколу из 1837. године.

Село	Број кућа 1833.	Број кућа 1836.	Умањење	Увећање	Број кућа 1837.	Увећање	Умањење	Разлика 1833–1837.
Јаковље	9	11	0	2 ²⁹	11	0	0	2

²⁹ Две породице су се поделиле на по две куће.

Зубовац	7 ³⁰	8	0	1 ³¹	9	1 ³²	0	2
Росица	5 ³³	9	0	4 ³⁴	9	0	0	4
Рибаре	18	19	1 ³⁵	2 ³⁶	19	0	0	1
Бољевац	8 ³⁷	7	1 ³⁸	0	7	0	0	-1
Зравиње	20	23	0	3 ³⁹	23	0	0	3
Сушица	22 ⁴⁰	25	0	3 ⁴¹	24	0	1 ⁴²	2
Крушинце	10	12	1 ⁴³	3 ⁴⁴	13	1	0	3

- 30 Сеоски говедар није уписан у домове.
- 31 Појавио се нови старешина куће.
- 32 Уписан као досељеник, населио се 1836. у априлу.
- 33 Сеоски бећар и говедар нису рачунати у куће, а не јављају се ни доцније у списковима.
- 34 Три нове старешине кућа су се појавиле, а једна породица се поделила у две куће.
- 35 Породица оца са два ожењена и једним неожењеним сином одбегла је у Турску.
- 36 Једна породица се поделила у две куће, а један старешина куће се, дотада небележен, појавио. Иначе, домаћин из подељене породице није уписан 1836, али пошто се те године не јавља ни у кући свог оца, а ни уопште, а 1837. се јавља као старешина новог домаћинства, биће да је или био ослобођен пореза или је пропуштен приликом уписивања. Два лица која су 1837. уписана у рубрику дошљака су заправо повратници, који су између 1833. и 1836. побегли у Турску и оставили два брата у селу, а затим се поново вратили.
- 37 Два бећара 1833. нису у списку рачунати у куће, а 1836. и 1837. нису уписани, те нису ни унесени у ову табелу.
- 38 Једна породица се након 1833. не јавља у списковима.
- 39 Поделиле су се две породице – једна на две, а друга на три куће.
- 40 Један бећар, који није рачунат као старешина куће, одселио се у Велики Шиљеговац пре 1836. године.
- 41 Појавила су се две нове кућне старешине, а једна породица се поделила на две куће.
- 42 Један од двојице новоуписаних старешина 1836. био је Станое удов, вероватно удовица чије име није добро записано, јер је домаћинство плаћало пола пореза. Године 1837. овог домаћинства нема у протоколу.
- 43 Породица Митра Стојановића са једним ожењеним (Здравком) и неожењеним сином не јавља се у списковима након 1833. године. Међутим, 1837. у селу се јавља Стојна Здравкова, удовица са нејаким сином. Ово би могла бити удовица Здравка, али такође и „Станое удов“ личност уписана у Сушици 1836. године.
- 44 Две нове породице су се појавиле, а трећа, Анђелка Јовановића, Новобрђанина, по свему судећи је настала издвајањем зета из домаћинства таста. Анђелко

Зебица	7	8	1 ⁴⁵	2 ⁴⁶	10	2 ⁴⁷	0	3
Гревци	9	11	0	2 ⁴⁸	12	1 ⁴⁹	0	3
Мала река	8	11	0	3 ⁵⁰	12	1 ⁵¹	0	4
Срндаље	4	4	0	0	4	0	0	0
Рлица	4	5	0	1 ⁵²	5	0	0	1
Беласица	8	11	1 ⁵³	4 ⁵⁴	11	0	0	3
Позлата	6	6	0	0	7	1 ⁵⁵	0	1

Јовановић, зет, јавља се 1833. у домаћинству Ивана Цветановића као његов зет. Године 1836. уписан је испод његовог имена као Анђелко Јовановић у посебној кући. У протоколу из 1837. је име Анђелка Новобрђанина написано изнад имена Ивана Цветановића, што упућује да се ради о истом Анђелку. Иначе, готово по правилу, куће подељених породица су уписиване једне испод других у списковима.

- 45 Две породице ожењене браће спојиле су се у једну, ако породица није грешком пописана као одвојена 1833. године.
- 46 Једна породица се поделила на две куће, а једна доселила из Великог Шиљевоца.
- 47 У селу су се појавила два нова домаћинства.
- 48 Једна породица се највероватније поделила на две куће, а једна нова се појавила.
- 49 Појавила се једна нова кућа.
- 50 Две породице су се поделиле, а један сеоски бећар, који није рачунат као старешина куће, 1833. се скућио.
- 51 У селу се појавило ново удовичко домаћинство Јаглике Милине. Могуће да се ради о супрузи 1833. неожењеног сина Милете Недељка Спасића/Милосављевића, уколико се оженио и преминуо пре уписивања у порески списак 1836. године.
- 52 Једна породица се поделила на две куће.
- 53 Породица три неожењена младића уписана 1833. није забележена 1836. и 1837. године.
- 54 Поделиле су се две породице на две нове куће, а две нове старешине кућа су се појавиле 1836. године.
- 55 Један нови старешина куће се појавио 1836. године.

Гредетин	9 ⁵⁶	11	0	2 ⁵⁷	13	2 ⁵⁸	0	4
Пешчаница	7	8	0	1 ⁵⁹	10	2 ⁶⁰	0	3
Крушје	12	11	2 ⁶¹	1 ⁶²	12	1 ⁶³	0	0
Радевац	12	12	0	0	12	0	0	0
Лознац	6	6 ⁶⁴	0	0	6	0	0	0
Каменица	5	6	0	1 ⁶⁵	6	0	0	1
Вукања	21	19	3 ⁶⁶	1 ⁶⁷	20	1 ⁶⁸	0	-1

- 56 Ожењени домаћин, са једним мушким дететом, Урош Додић, није убројен у сеоске куће иако је уписан 1833. године. Он се не јавља у списковима из 1836. и 1837. године.
- 57 Једна породица се поделила на две куће. Један старешина куће, до тада небележен, појавио се у тефтеру из 1836. године. Иначе, један од старешина домаћинства који је уписан 1833. и 1837. је пропуштен приликом уписивања 1836, те је сумаријум домова у тефтеру из 1836. мањи за једну кућу.
- 58 Породица која се до 1836. поделила на две, подељена је до 1837. на још једну. Прво се од оца оделио један ожењени син, а затим и други. Другу нову кућу засновао је дошљак који се доселио октобра 1836. године.
- 59 Појавио се нови старешина куће.
- 60 Једна породица се поделила на две куће и појавило се једно удовичко домаћинство које није могуће повезати са раније уписаним житељима.
- 61 Житељи две куће уписани 1833. се не јављају у доцнијим списковима.
- 62 Једна породица се поделила на две куће.
- 63 Нову кућу оформио је дошљак који се доселио октобра 1836. године.
- 64 У житељству села према списковима једину промену чини смрт једног старешине и преузимање старешинства над кућом од стране његове удовице.
- 65 Једна породица се поделила на две куће.
- 66 Један старешина куће, Стеван Стошић Шопче, са три недорасла сина одбегао је у Турску, а двојица старешина кућа из 1833. се више не јављају у списковима.
- 67 Носилац новог домаћинства је дошљак, Стојан Јанков.
- 68 Као нови старешина куће 1837. се први пут јавља Ђока Миљковић. Године 1833. у домаћинству Маринка Кривог уписан је његов нежењени син Ђока стар 18 година. Ђока Маринков није уписан као пореско лице 1836. године. Будући да је Ђока Миљковић 1837. уписан изнад Маринка Милошевића, више него извесно, заправо Маринка Кривог, биће да се пре ради о издвајању сина из очевог домаћинства, него о досељавању новог житеља.

Породин	11 ⁶⁹	10	3 ⁷⁰	2 ⁷¹	10	0	0	-1
Љуптен	8	9	?	1 (+-1)	11	1 (+- 1) ⁷²	0	3
Велики Шиљеговац	57	63	?	? ⁷³	66	?	0	9

- 69 У тефтеру је, иначе, из неког разлога сабрано осам кућа иако је свих 11 обележено ознаком куће.
- 70 Једна породица је одбегла у Турску, домаћинства једног ожењеног мушкарца с малим сином и два дечака од 15 и 10 година уписана 1833. нису убележена 1836. и 1837. године. Што се тиче ожењеног мушкарца, он се вероватно иселио, док су дечаци можда и даље били у селу, али будући да нису били обвезници, нису уписани. Могуће и да им се мајка преудала у неко друго село, будући да удовице 1833. нису уписиване, већ њихова мушка деца, без обзира на узраст.
- 71 Две породице су се поделиле на по две куће.
- 72 Није могуће тврдити да ли је дошло до смањења за једну кућу између 1833. и 1836. године, као ни прецизно утврдити како се број кућа увећао. Седам породица које су уписане 1833. идентификоване су несумњиво са породицама уписаним 1836. и 1837. године. Проблем представља једна, односно две породице. Наиме, 1833. уписан је Стеван Гаћић, 1836. човек који је уписан само под присвојним придевом Радосављев, а 1837. домаћинство Стевана Радосављевића у коме је живео и његов зет Јевта. Уколико су Стеван Гаћић Радосављев и Стеван Радосављев иста особа, иселавања, па ни усељавања није било. Проблем горњом претпоставком није решен, јер је 1837. као житељ села и старшина домаћинства уписан Прокопије Радосављевић са сином Савом, те би и он могао бити Радосављев из 1836. године. Сигурно је, међутим, да се 1836. као нови житељ јавља Радосав Јова (1837. уписан као Радосав Јовановић). Између 1836. и 1837. једна породица се поделила на две куће.
- 73 Тешко је било шта прецизније рећи о променама између 1833. и 1836. у Великом Шиљеговцу, чему, поред проблема са уписивањем под различитим презименима и надимцима, доприноси пропусти у тефтеру из 1836. године. Наиме, једна породица која се јавља 1833. и 1837. године 1836. није уписана, као ни једно удовичко домаћинство. У последњем случају 1833. уписани су домаћин и његова два малолетна сина, 1836. нико од њих, а 1837. удовица тог домаћина и два сина уписана 1833. године. Дакле, збир кућа дат у тефтеру је према томе сигурно мањкав за две куће. Због учесталости истих имена и пописивања људи под надимцима и презименима у тефтерима, многе тврдње свеле би се на спекулације. Несумњиво је да се старшина једне куће карактеристичног имена и патронима – Ђурђе Томин, једини Ђураћ у селу, не јавља у доцнијим списковима. Четири нове куће сигурно су настале дељењем четири породице, сваке на по две куће. Још једно дељење породице је вероватно. Наиме, године 1833. уписан је Петко Миленковић са нежењеним синовима Ђоком од 18, Марком од 16 и нежењеним братанцем Симом Стојковим од 21 године. Године 1836. одвојено су уписани Петко Врањанац и Симо Врањанац. Дефинитивна потврда да се ради о стрицу

Каоник	37 ⁷⁴	41	2 ⁷⁵	6 ⁷⁶	43	2 ⁷⁷	0	6
Ђунис	57	60	?	?	65	7	2	8 ⁷⁸

и синовцу из 1833. није могућа, јер су у селу те године живела три домаћина по имену Петко – поменути Миленковић, Момировић и Недељковић. Један од њих уписан 1836. као Петко Милов, тада се одселио у Зебицу, те је очигледно један од преостале двојице Врањанац, а други ишчезао из села. У сваком случају, сигурно је да је један житељ села по имену Петко до 1836. ишчезао, а да се један преселио у Зебицу. Несумњиво је да је у селу долазило до иселавања и уселавања, односно нестанка неких и појаве других житеља и старешина кућа, али у којој мери, то је тешко рећи. Извесно је да се 1837. јавила најмање једна породица која се није јављала 1833. и 1836.

- 74 Једна породица из неког разлога није убројана у куће.
- 75 Две породице уписане 1833. се више не јављају. Домаћинство једног петнаестогодишњака и једног нежењеног момка од 25 година са тринаестогодишњим брагом. Могуће је да се радило о удовичким домаћинствима, те да су се удовице преудале у друга села, али су и друге могућности отворене.
- 76 Четири нове куће се први пут јављају 1836. а две породице су се поделиле на по две куће.
- 77 Једна породица се поделила на две куће и јавио се нови старешина куће.
- 78 Утврђивање промена у броју кућа села Ђуниса веома је компликовано. Од 57. уписаних кућа 1833. за 46, односно 47, несумњиво је утврђено поклапање са породицама уписаним 1836. и 1837. године, док су три поклапања упитна. Односно, иако се ради о вероватно истим лицима у списковима, због разлике у презименима се не може са сигурношћу тврдити да ли три домаћинства из 1833. јесу иста са онима уписаним 1836. и 1837. или да је дошло до ишчезавања три и појаве исто толико кућа између састављања три пореска пописа. Седам породица уписаних 1833, међу којима и породица свештеника Анђела Воиновића, сасвим сигурно није уписана 1836. и 1837. године, док су се два домаћинства, двојице браће из 1833. две године касније спојила у једно, наравно ако 1833. није начињена грешка приликом уписивања. Свештеник се 1836/1837. није налазио у селу јер се не налази у списку свештенства у Кнежевини Србији из 1837. године, те је вероватно или преминуо или се иселио. Списак из 1836. даје у збиру 59 кућа. Али се поређењем спискова из 1833. и 1837. дошло до закључка да је једно лице 1836. пропуштено, те је збир те године заправо износио 60 кућа. Будући да је седам кућа нестало између два пописа, а две се „спојиле“ у једну, између 1833. и 1836. изгубило се осам кућа. Шест кућних старешина уписаних 1836. засигурно су нови у односу на 1833. годину, а за једно није извесно да ли се старешина први пут јавља у селу или је одељен из једне од породица из 1833, будући да према презименима није могуће то утврдити. Рада удовица, која се први пут јавља 1836. удала се за Стојана Стојковића који се те године преселио из Стрезовца. Три породице су се поделиле и формирале свака по две нове куће. Број кућа је порастао на 65 између 1836. и 1837. јер су се две породице поделиле на по две куће, а две су нестале. Три нова домаћинства убележена су као досељеничка, а двојица старешина кућа су се појавила као новоуписана. Цео збир, међутим,

Трубарево	22	24	0	2	24	0	0	2 ⁷⁹
Нозрина	31 ⁸⁰	36 ⁸¹	1 ⁸²	6 ⁸³	40	2 ⁸⁴	0	9 ⁸⁵
Мрсољ	32	40	1 (+1) ⁸⁶	9 (-1) ⁸⁷	45	5 ⁸⁸	0	13

зависи од позитивног утврђивања „неидентификованих породица“, те је нужна резерва. АС, ДС, 1837, бр. 196.

- 79 Детаљно о променама у Трубареву видети у горњем тексту.
- 80 У збир кућа није унет Петар Лесковчанин, као новодосељен и неимућан. Он је, међутим, уписан као старешина куће 1837, те је и његова кућа рачуната у овој табели.
- 81 Године 1836. један од кућних старешина, Петар Лесковчанин, који је уписан 1833. и 1837. није убележен, те је збир од 35 кућа у тефтеру из 1836. нетачан. Осим ако се не ради о досељавању два различита Петра Лесковчана, што је мало вероватно, будући да 1837. нема белешке да је дошљак.
- 82 Један неожењени старешина домаћинства са два брата не појављује се након 1833. године.
- 83 У селу су се поделиле две породице, три нове старешине се појављују у селу, а дошло је до издвајања једне удовице са малолетним синовима из домаћинства свог девера.
- 84 Појавио се нови старешина куће и дошло је до дељења једне породице на две куће.
- 85 Две свештеничке породице 1837. нису убележене, нити унете у збир, те је према протоку из 1837. у селу било 38 кућа. Свештеници Стојко Стојановић и Маринко Миловановић убележени су у списку мирског свештенства као пароси из Нозрине, фебруара 1837. године, те су две куће додате у збир. АС, ДС, 1837, бр. 196.
- 86 Године 1833. као домаћин уписан је Никола Марјанов од 12 година, али након тога се не среће у списковима.
- 87 Пет породица се поделило на по две и једна на чак три куће. Односно, дељењем је настало седам нових кућа. Један нови старешина куће се појавио у односу на списак из 1833. године. Један житељ није са сигурношћу идентификован у различитим тефтерима. Наиме, старешина Јован Цветковић уписан 1833. би могао бити Јован Стевановић уписан 1836. и 1837. године. Уколико се не ради о истој особи, један се више иселио након 1833, а један више уселио до 1836. године.
- 88 Убележена су три нова дошљака која су у село стигла 1836, а две породице су се поделиле на по још једну кућу.

Велики Дреновац	24 ⁸⁹	29	0	5 ⁹⁰	35	6 ⁹¹	0	11
Грејач	20	24	2 ⁹²	6 ⁹³	26	2 ⁹⁴	0	6
Суповац	14	14	0	0	15	1 ⁹⁵	0	1
Копривница	13	14	1 ⁹⁶	2 ⁹⁷	15	1 ⁹⁸	0	2
Дашница	10 ⁹⁹	11	2 ¹⁰⁰	3 ¹⁰¹	12	1 ¹⁰²	0	2
Голешница	8	6	3 ¹⁰³	1 ¹⁰⁴	7	1 ¹⁰⁵	0	-1

- 89 У збир кућа није урачунат бећар Здравко Чаушев, који је уписан само 1833. године.
- 90 Једна породица поделила се на две куће, а једна на три. Такође су убележена двојица старешина кућа која се раније нису јављала.
- 91 1837. уписано је пет нових дошљака, а једна породица се поделила на две куће.
- 92 Један старешина домаћинства се више не јавља у списковима, а један је побегао у Турску.
- 93 Две породице су се поделиле на две, а једна на три куће. Јављају се двојица нових старешина домаћинства.
- 94 У село су се доселила два нова дошљака. Иначе, кућа свештеника 1837. није уписана у протокол, те је збир у протоколу мањи за једну кућу.
- 95 Нови старешина куће је дошљак.
- 96 Једном старешини се затрла породица, те је отишао „по свету“.
- 97 Једна породица се поделила на две и доселила се једна кућа из Голешнице.
- 98 Новоуписани Мита Стојковић није имао руку и био је сиромах, те је вероватно одраније живео у селу, само што није бележен.
- 99 Домаћинство ожењеног житеља Дашнице, Петра Пироћана, из неког разлога није рачунато у куће, а он се не појављује ни у каснијим белешкама. Можда се одселио или преминуо у време уписа, али је ипак у табели рачунато и његово домаћинство.
- 100 Један старешина домаћинства не јавља се после 1833. године.
- 101 Појавила су се двојица кућних старешина, од којих је један Вељко Мијаиловић са сином Ђорђе, убележен 1836. као дошљак, који је у селу боравио већ годину дана. Једна породица се поделила.
- 102 Доселио се један дошљак.
- 103 Две породице се након 1833. не јављају у списковима, а једна кућа је прешла у Дашницу. Поред тога, два ожењена сина једног од сеоских домаћина пребегла су у Турску, али је у селу остао њихов брат.
- 104 Појавио се један раније небележени кућни старешина.
- 105 Доселио се један дошљак.

Лоћика	14	15	0	1 ¹⁰⁶	15	0	0	1
Мали Дреновац	4	6	0	2 ¹⁰⁷	6	0	0	2
Честа	12	15	1 ¹⁰⁸	4 ¹⁰⁹	15	1 ¹¹⁰	1 ¹¹¹	3
Шурић	4	4	0	0	4	0	0	0
Чукуровац	5 ¹¹²	5	0	0	5	0	0	0
Кулина	7	7	0	0	8	1 ¹¹³	0	1
Врћеновица	19	20	0	1 ¹¹⁴	22	2 ¹¹⁵	0	3
Лужане	44	51	?	?	55	?	?	11 ¹¹⁶

106 Породица оца, три ожењена и једног неожењеног сина, поделила се на две. Отац је живео са једним ожењеним и једним неожењеним сином, а друга двојица су формирали нову кућу. Убрзо се, међутим, кућа оца и синова угасила смрћу све тројице, Још једна породица се поделила на две куће, те је збир порастао само за један.

107 Једна породица се поделила на три куће.

108 Један бећар и један старешина инокосног домаћинства 1833. нису рачунати као куће. Неуписани домаћин и бећар се не јављају више у списковима.

109 Три породице су се поделиле, свака на по две куће, а у село се доселио дошљак и засновао кућу,

110 Једна породица се поделила на две куће.

111 Дошљак убележен 1836. није уписан 1837. године.

112 Два бећара нису рачуната у куће 1833. и они се не јављају у каснијим списковима.

113 Једна породица се поделила на две куће.

114 Породица три ожењена и једног неожењеног брата се поделила на две, 1837. једна од те две поделила се на две.

115 Једна породица се поделила на две куће, а једну кућу засновао је дошљак.

116 Динамика усељавања, исељавања и дељења у Лужану је била врло изражена. Услед тога, иако је од 44 породице уписане 1833, не рачунајући једног бећара, 35 „препознато“ у познијим списковима, као и међусобно већине породица које се јављају 1836. и 1837. као новоуписане, није се због разлика у презименима између пореских уписивања могло доћи до тачнијих података. Неки подаци су ипак сигурни. Између 1833. и 1836. једна породица се затрла, а једна, иначе дошљака Јанка Косовљана, који се доселио у Лужане крајем 1835, одселила се у Тешицу. Други дошљак, Станко Петров, досељен у исто време, пре марта 1836, побегао је у Турску, у Лесковац. Два домаћина су од првог до другог уписивања свакако ишчезла, јер због карактеристичних имена никако не би могли бити истоветни житељима уписаним 1836. године. Исти је случај и са тројицом уписаних 1836. који су због карактеристичних имена, која се не срећу 1833, свакако новоуписани. Три нове куће су до 1836. настале су сигурно дељењем

Бујмир ¹¹⁷	–	18	?	?	18	0	0	0
Тешица	44 ¹¹⁸	56	?	?	62	?	?	18 ¹¹⁹
Житковац	28	34	?	?	35	? ¹²⁰	0	7
Прћиловица	33	41	0	? ¹²¹	42	1	0	9

три породице на по две куће. Старешине две од четири новоуписане 1837. су дошљаци, а исте године забележено је и дељење једне породице на две. Остале породице нису могле бити „препознате“. Остали би могли бити исте особе пописане под разним презименима и надимцима и било би врло незахвално давати претпоставке. Тако на пример, 1833. забележен је Стојан Цветанов од 13 година и Стојан Миловановић; 1836. Стојан Живков и Стојан Стојковић, а 1837. уз последњу двојицу и Стојко Ценић. Нема основа за тврдњу да су два Стојана из 1833. и 1836. исте личности.

117 Бујмир није обухваћен пореским тефтером из 1833.

118 Сеоски говедар није рачунат у куће, те није унет у горњу табелу.

119 О Тешици је већ било речи у главном тексту.

120 Двадесет и четири породице од 28 уписаних 1833. препознате су у списку из 1836. године. Једна, Степана Зајчевића и његовог сина Кузмана, свакако се иселила, јер сличних имена нема 1836. и 1837. године у тефтеру и протоколу. Пет домаћина карактеристичних имена и презимена сасвим сигурно је у селу први пут забележено 1836. године. Четворица од њих су под истим именима и презименима уписани и 1837. године. Пети, Јован Врађанац, могао би бити Јовило Петковић, уписан 1837. године, те је остављена резерва да ли се ради о досељавању новог 1836. и његовог останка и 1837. или је један „Јова“ дошао и отишао, а населио се сасвим други човек истог или сличног имена. Три лица из 1833. којима није поуздано нађен „пар“ 1836. су Стојан Миленковић, Стојко Здравковић и Неша Гаћић. Они би могли бити Стојан Мишић, Стојко Милосављевић и Неша Петровић уписани 1836. и 1837. године. Миленковић је живео са два малолетна сина и два малолетна братанца, Стојко са недораслим сином, а Неша није имо мушке деце, те се преко чланова породице не може утврдити да ли је било или није исељавања и досељавања. Једна породица се поделила на две 1836. и једна 1837. Кућа свештеника Стојана Мартиновића 1837. није уписана, као ни остала свештеничке куће 1837. године, али јесте његовог братанца Стојадина Дине, који је претходних година живео у стричевом домаћинству. У Доњем Љубешу 1833. је уписан свештеник, а 1837. његов деветнаестогодишњи син Василије. Очигледно је да су као старешине кућа због пореске ослобођености свештеника уписивани њихови мушки чланови породице као старешине.

121 Између 1833. и 1836. број кућа је порастао за осам. Са сигурношћу се може рећи да су се две породице поделиле на две куће. Четири старешине кућа можда би се могле повезати са четири лица уписана 1836. и 1837. истих имена, а различитих презимена са људима који су пописани 1833. као старешине или њихови одрасли чланови. Четири новоуписане старешине кућа, због карактеристичних имена која се не могу повезати са уписаним

Доњи Адровац	21	27	1 ¹²²	?	29	?	?	8
Горњи Адровац	10	11	0	1 ¹²³	11	0	0	1
Сухотна	12	13	0	1 ¹²⁴	14	1 ¹²⁵	0	2
Трњане	40	41	1 ¹²⁶	2 ¹²⁷	43	3 ¹²⁸	1	3
Корман	25 ¹²⁹	30	?	?	32	?	? ¹³⁰	7

1833. сигурно су новоуписани. До 1837. још једна породица поделила се на две куће.

122 У списковима из 1836. и 1837. се не може препознати породица инокосног старца од 70. година, који је 1833. имао мало дете, 18 породица из 1833. је повезано са уписаним 1836, док за две није извесно повезивање због различитих презимена. У сваком случају, сигурно је да су се три породице поделиле на по две. Једна од две куће више 1837. у односу на 1836. настала је досељавањем дошљака.

123 Појавило се ново домаћинство.

124 Појавило се једно ново домаћинство.

125 Старешина новоуписане куће је дошљак.

126 Један старешина уписан 1833. се више не јавља у тефтерима.

127 Пораст броја кућа односи се на одлазак вође из домаћинства слепог домаћина и појава домаћинства Маре Јованове, удовице.

128 Појавило су се два раније небележена домаћинства, удовичко Велике Милосављево и једног новоуписаног старешине, као и дељење једне породице на две куће. Истовремено изостало је бележење удовице Маре.

129 Два бећара које састављач тефтера није рачунао у куће, а којих нема након 1833. нису рачунати у овој табели.

130 Двадесет и две породице од 25 уписаних 1833. препознате су у списку из 1836. године. За једног кућног старешину је 1836. забележено да се одселило у Ђунис. У случају три породице из тефтера из 1833. у односу на спискове из 1836. и 1837. није могућа сигурна идентификација. Наиме, 1833. уписана су домаћинства Милисава Дамјановог, Јанка Тејчића и Павла Миленкова, са нежењеном браћом Николом од 20 и Станојем од 15 година. Године 1836. и 1837. уписани су Милисав Миленковић и Јанко Микленковић као старешине домаћинстава – то су вероватно лица истих имена, Дамјанов и Тејчић, уписана 1833. године. Као старешина домаћинства уписан је 1836. Никола Удовичић, а 1837. Никола Богдановић. Могуће је да је домаћин Павле Миленков уписан 1833. преминуо или се одселио а старешинство преузео његов брат Никола, који је 1836. и 1837. уписан под другим презименом. Наравно, могуће је да се ради и о три различита лица и да се између уписивања један Никола иселавао, а други уселавао. Један старешина, Паун Маринков и његов син Милисав, уписани су у селу као дошљаци марта 1836. са забелешком да су у њему већ живели годину и по дана, дакле населили су се крајем 1834. године. Три старешине уписане

Горњи Љубеш	8 ¹³¹	10	0	2 ¹³²	10	0	0	2
Срезовац	9	9	1	1	9	0	0	0 ¹³³
Доњи Љубеш	22	25	1 ¹³⁴	4 ¹³⁵	29	3 ¹³⁶	0	7
Витковац	22	22	1	1 ¹³⁷	23	1 ¹³⁸	0	1
Збир	944 ¹³⁹	1084			1156			194

Подаци изнети у табели и фунсотама које је прате показују да се и на основу промене броја кућа у Бугарморавској капетанији/срезу могу у приличној мери пратити веома живе демографске промене. Између 1833. и 1837. године број кућа је порастао за 194 у третираној области, изузимајући село Бујмир. Само у пет села – Радевцу, Шурићу, Лознацу, Срнадаљу и Чукаровцу, иначе међу најмањим насељима у области, није било никаквих промена у четворогодишњем периоду. У свим осталим читавају се промене у броју кућа изазване дељењем и, ређе спајањем породица, усељавањем, исељавањем, пресељавањем, изумирањем и другим факторима. Несумњиво је утврђено да је 95 нових кућа у тре-

1836. су сигурно новоуписане, јер се никако не могу „поклопити“ са уписаним домаћинима или њиховим члановима породице из 1833. године. Пошто се један домаћин из 1833. одселио у Ђунис, две породице се поделиле на по две куће, а четири нове куће се појавиле, под условом да су тројица „несигурних“ исте личности, број кућа је због одсељавања једне куће порастао за пет. Године 1837. јавило се још једно ново лице које није уписано 1833. и 1836. и један дошљак.

131 Нежењени пољак Никола 1833. није рачунат у куће, а није уписан у селу ни у доцнијим списковима.

132 Појавило се једно ново домаћинство и један дошљак који је марта 1836. убележен као Јован Врањанац, који у селу борави пола године. Године 1837. поред имена Јована Пауновића, очигледно исте особе, уписано је да се доселио октобра 1835. године. Јованов случај је једини, у коме је белешком о времену досељавања у протоколу из 1837. убележен дошљачки статус домаћина пре 1836. године.

133 Једно домаћинство се губи из спискова након 1833. а једна се породица до 1836. поделила на две куће. Дакле, уколико би се гледао само број кућа чинило би се да промена није било.

134 Један старешина уписан 1833. се не јавља у доцнијеим тефтерима.

135 Две породице су се поделиле на по две куће и јавиле су се две нове старешине домаћинства.

136 Једна породица се поделила на две, једна на три куће, а једну кућу засновао је дошљак.

137 Један старешина уписан 1833. се више не јавља, а други се од 1836. јавља у списковима.

138 Једна породица се поделила на две куће.

139 Број је мањкав за куће села Бујмира.

тираном периоду настало издвајањем чланова породица у посебна домаћинства, док за шест случајева није сасвим сигурна идентификација због разлике у презименима, те је нужна резерва. Најчешће је долазило до међусобног дељења ожењене браће или ожењених синова из домаћинства очева, у три случаја синоваца од стричева и по у једном случају зета од таста и сестрића из куће ујака. У два случаја јавља се издвајање удовица из кућа девера или свекра и у једном издвајање из домаћинства слепог човека његовог вође. Дакле, укупно је сасвим сигурно 97, односно 96, јер се једна одељена породица доцније затрла, од 194 нове куће настало дељењем домаћинстава, односно око 50%, док је само у два случаја, ако се не ради о грешци уписивача, дошло до спајања две куће ожењене браће у по једну кућу након 1833. у Зебици и Ђунису.¹⁴⁰ Дошљачких породица убележених 1836. било је осам, наредне године 26, што би збирно дало близу 16% увећања, када се узме у обзир да је једна дошљачка породица доцније побегла у Турску, а једна ишчезла.¹⁴¹

Преосталих око 34% нових домаћинстава, из чега треба изузети мали проценат нових удовичких домаћинстава и једног скућеног бећара, другачје се не могу окарактерисати него као неутврђена и новоуписана.

140 Највише породица поделило се у селу Мрсољу, чак њих осам, формиравши девет нових кућа. Деобе у селима Јаковљу и Здравину представљају једину промену у насељима. Иначе је масовна деоба већих породица, задруга, како их називају савремени извори, кулминирала у многим крајевима Србије управо 1836. и 1837. године. Упркос напорима кнеза и подручних власти да уредбама спрече, отежају и чак забране деобе, тридесетих година 19. века покрет за деобама није могао бити спречен. О деобама и политици власти спрам њих, као и генерално о породици у Србији у 19. веку опширније видети: М. Кулаузов, „Деобе породичних задруга између 1827. и 1844. године – нормативни оквири и судска пракса“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 49/3, 1149–1159; А. Вулетић, *Породица у Србији средином 19. века*, Београд, 2002.

141 Дошљак из Горњег Љубеша уписан је и 1836. и 1837, те је рачунат као један дошљак. Дошљаци убележени 1837. године у Рибару заправо нису били дошљаци, већ повратници, а у осталом нису ни чинили домаћинство. Наиме, у Рибару су 1833. у кући старешине Мите Вучића и његовог малог сина уписани и његов ожењени брат Иван и неожењена браћа Златан, Стајко и Лазо; последњи је имао 15 година. Године 1836. уписано је домаћинство Гмитра Ристе и његовог брата Златана. У протоколу из 1837. у истом селу уписано је домаћинство Ристе Милошевића, у коме су живели његови синови Дмитар, Златан, Иван, Стајко и Лазо, при чему су Иван и Стајко третирани као дошљаци, уз белешку да су се доселили октобра 1836. Отац им можда раније због старости није уписан, а можда су га и довели из Турске, али није уписан као дошљак.

За један део кућних старешина, које су први пут забележене под конкретним именима и презименима у појединим селима 1836, постоје индиције да су заправо исте особе уписане 1833. у истим селима само под другим презименима. Такође, постоје и мушки, ожењени и неожењени чланови породица уписаних 1833. које се 1836. не јављају у домаћинству у коме су раније уписани, али се јављају особе истог имена, али различитог презимена као старешине нових сеоских кућа. Иако је вероватније да се ради о последици несталности презимена и евентуалним одељивањима, а не о одсељавању особа истог имена и досељавању њихових имењака у истом броју у одређена села, резерва се мора задржати. Стога, кућне старешине уписане 1836. и 1837. за које постоји сумња да су заправо већ раније уписане под другим презименима, у останку бољег израза морају се категоризовати као „неутврђене“. Поред њих у списковима у већини села први пут се јављају стрешине кућа 1836. које се никако не могу повезати са лицима уписаним 1833. године. Ради се или о старешинама генерално карактеристичних личних имена или имена које се у селу нису јављала 1833. године, а за која нема белешке да су дошљаци или не постоји могућност да представљају одељене чланове ранијих домаћинстава. Последњи се могу окарактерисати као новоуписани, јер не постоји оправдање за тврдњу да су новодосељени. Групу „новоуписаних“ могу чинити дошљаци којима је до Ђурђевдана 1836. године истекао привилеговани статус, евентуално пронађене „сакривене пореске главе“, односно лица која су 1833. живела у селима, али нису уписана у тефтер услед злоупотребе,¹⁴² злоупотребом порески оптерећени дошљаци, те досељеници или повратници из старих граница, пресељеници из Капетаније, али и из осталих капетанија у новоприсобијеним пределима.

142 Извесно Бошко Јовановић из Лоћике оженио се у Јелашници, у Османском царству, удовицом свог покојног брата почетком 19. века. Према исказу који је дао у крушевачком магистрату 1838. године, у Лоћику се доселио око Ђурђевдана 1836. заједно са женом, два одрасла синовца, петнаестогодишњим сином, женом и три кћери. Пошто његов брак није био легитиман свештеници су одбијали да посећују његову кућу те је желео да се исели у завичај, што му је на крају и одобрено. Бошко и његови укућани нису уписани у протокол из 1837. ни као дошљаци ни иначе те су очигледно или пропуштени грешком или злоупотребом. Бошков случај показује да је пропуста у уписивању свакако било. Т. Ђорђевић, *Архивска грађа за насеља у Србији у време прве владе кнеза Милоша (1815–1839)*, Београд–Земун, 1926, 232–234.

Новоуписаних и неутврђених између 1836. и 1837.¹⁴³ има сразмерно мало и углавном је, као што се у Табели 3. види, за већину кућа које су се појавиле у периоду између последња два списка недвосмислено утврђено да су удовичка, одељена или дошљачка домаћинства. Скупини „новоуписаних“ 16 старешина, које нису били дошљаци или одељени чланови породица, не рачунајући у тај број и кућу капетана Павла Урошевића, у протоколу из 1837. би могли такође чинити пресељеници и повратници из старих граница или нових округа, раније услед злоупотребе неуписани житељи или као такви неназначени дошљаци, или пак пресељеници из других села у Срезу.

Ишчезавање приличног броја кућа између 1833. и 1836. није ништа мање тешко објаснити. За пет породица је сигурно да су до Турђевдана 1836. пребегле у Турску, а да су се три затрле смрћу свих или само мушких чланова, те да је изванредан број удовичких домаћинства нестало из пореских спискова преудајом удовица. Такође, две куће су „нестале“ породичним удруживањем два ожењена брата под истим кровом. Чак и када се изузму лица за која није извесно да ли су нестала из пореских спискова или су уписана под другим презименима број „ишчезлих“ старешина и породица које се јављају само у тефтеру из 1833, прилично је велики. Старешине и чланови њихових породица уписани 1833. које се не могу никако повезати са старешинама уписаним 1836. могле су се пре марта последње године исељавати у Турску, у урбане средине, села у окрузима у старим или новим границама Србије. Није искључено, мада је мање вероватно, да су неки од њих остали и неуписани услед чиновничких злоупотреба. Само пет кућа је сигурно „ишчезло“ између тефтера из 1836. и протокола из 1837. године. Изостало је бележење два удовичка домаћинства, извесно због преудаје, један дошљак убележен 1836. се више не јавља у селу у коме је први пут забележен, а за свега две породице није нађен узрок њиховог изостанка из протокола.

Исељавање из капетаније/среза у Османско царство је свакако било чешће него што се на основу тефтера и протокола може тврдити. Током 1838. Јован Обреновић је сазнао да из Бугарморавског среза многи житељи пребегавали у Турску и затражио од капетана Павла Урошевића да му поднесе тачан списак случајева пребегавања са детаљима. Капетан је јавио да су током 1838. две породице из Вукање и Врћеновице пребегле, јер њихови одрасли синови нису желели да служе у пешачкој гарди, једна из Дашнице због злочина који је починио њен члан

143 „Новоуписане“ старешине које се јављају 1836. осим јако ретких изузетака уписане су под истим презименима и 1837. године.

и једна из Зубовца због хапшења члана породице услед кршења кордонских прописа. Исте године, уз благослов власти, једна породица из Суповца одселила се у Турску због осиромашења, као и једна породица дошљака из врањског краја, Ђорђа Илића из Враћеновице због тога што му је стока у новој средини пропала, а породица се поразбољевала.¹⁴⁴ Дакле, сасвим сигурно се пет породица током 1838. иселило у Турску, а пошто се зна да је исељавања било између јесени 1835. и пролећа 1836, мале су шансе да се исељеници нису јављали и у периодима за које нису сачуване белешке или вести у другим изворима.

Као што се из горњих примера види, популациони процеси наставили су да се одвијају у Срезу и надаље. Промене у периоду након 1837. осликава и Попис пореских глава, кућа и чланова Мировних судова Кнежевине Србије из 1839. године.

Табела 4: Број кућа у селима капетаније/среза Бугарморавског према тефтерима из 1833, 1836, Сумарнику коншкрипције из 1834, коншкрипционом протоколу из 1837. и Попису пореских глава и кућа из 1839. године.¹⁴⁵

Село	1833.	1834.	1836.	1837.	1839.
Јаковље	9	10	11	11	11
Зубовац	7	7	8	9	8
Росица	5	5	9	9	8
Рибаре	18	18	19	19	20
Бољевац	8	7	7	7	7
Здравиње	20	22	23	23	23
Сушица	22	22	25	24	24
Крушинце	10	13	12	13	12
Зебица	7	7	8	10	9
Гревци	9	10	11	12	12

¹⁴⁴ Т. Ђорђевић, *нав. дело*, 235–236; ДАС, ДС, 1838, бр. 813.

¹⁴⁵ Л. Цвијетић, *нав. дело*, 50–52, *Попис пореских глава, кућа и чланова Мировних судова Кнежевине Србије из 1839. године*, прир. Р. Љушић, Мешовита грађа 9 (1981), 101–103.

Мала Река	8	10	11	12	11
Срндаље	4	4	4	4	4
Рлица	4	4	5	5	5
Беласица	8	9	11	11	9
Позлата	6	6	6	7	7
Гредетин	9	11	11	13	13
Пешчаница	7	9	8	10	10
Крушје	12	11	11	12	12
Радевац	12	12	12	12	12
Лознац	6	6	6	6	6
Каменица	5	5	6	6	6
Букања	21	13	19	20	25
Породин	11	11	10	10	11
Љуптен	8	9	9	11	11
Велики Шиљеговац	57	58	63	66	61
Каоник	37	39	41	43	40
Ђунис	57	54	60	65	66
Трубарево	22	22	24	24	25
Нозрина	31	32	36	40	36
Мрсољ	32	38	40	45	45
Велики Дреновац	24	23	29	35	27
Греајч	20	21	24	26	28
Суповац	14	14	14	15	14
Копривница	13	13	14	15	14
Дашница	10	10	11	12	12
Голешница	8	7	6	7	7
Лоћика	14	15	15	15	13
Мали Дреновац	4	4	6	6	7

Честа	12	13	15	15	13
Шурић	4	4	4	4	4
Чукуровац	5	5	5	5	7
Кулина	7	7	7	8	9
Врћеновица	19	20	20	22	19
Лужане	44	43	51	55	52
Бујмир	–	18	18	18	18
Тешица	44	52	56	62	58
Житковац	28	34	34	35	33
Прђиловица	33	39	41	42	42
Доњи Адровац	21	25	27	29	30
Горњи Адровац	10	10	11	11	11
Сухотна	12	12	13	14	14
Трњане	40	41	41	43	45
Корман	25	29	30	32	34
Горњи Љубеш	8	10	10	10	10
Срезовац	9	9	9	9	10
Доњи Љубеш	22	26	25	29	30
Витковац	22	22	22	23	26
Збир	944 ¹⁴⁶	1010	1084	1156	1136

Горња табела показује да је до промене у броју кућа по селима долазило и између 1833. и 1834, међутим, на основу сумаријума не може се закључити ништа конкретно о разлозима пада или пораста тог броја. Разлози промена могу се, међутим, видети или наслутити зависно од села до села на основу података изнетих у Табели 3, изузев у случају села Вукања, где је велику промену немогуће објаснити. Табела 4. показује да је осцилација у броју кућа у селима настављена. Број кућа из-

146 Број је мањкав за куће села Бујмира.

међу 1837. и 1839. је остао исти у 34 села,¹⁴⁷ у њих 18 је забележен пад, а у 15 раст. Укупно је у Срезу између две године забележен пад од 45 и пораст од 25 кућа, што је за последицу имало опадање збирног броја кућа за двадесет.

*

Осим у погледу броја кућа, порески спискови дају и ономастичке податке корисне за изучавање миграција. У тефтере из 1833, 1836. и протокол из 1837. уписане су 33 особе са завичајним надимком Врањанац или Врањанлија,¹⁴⁸ четири са надимком Лесковчанин,¹⁴⁹ и један са надимком Нишлија.¹⁵⁰ У Тешици су уписани по један Косовљан и Пуковчанин, у Витковцу Крајковчанин, у Житковцу Меровинац, свакако из топличких села Пуковца, Крајковца и Мерошине, а у Крушинцу Новобрђанин.¹⁵¹ У четири села уписани су људи са надимком Бугарин, два у Тешици и по један у Мрсољу, Копривници и Лоћики. Надимак *Црноречанин* носио је један житељ Кормана. Презиме–надимак добијен на основу порекла носили су и Стеван Шопче из Вукаће и Илија Шоповић из Рибара. Надимци Трмчарац, Ђунисан/Ђунишанац, Глоговчанин и Раденовац забележени у Житковцу, Суповцу, Јаковљу и Чести сведоче о миграцијама из ближе и даље околине.¹⁵²

*

Ма колико порески спискови били шкрт извор за реконструкцију миграционих кретања и демографске промене, на основу њих и других, нажалост селективно сачуваних извора, може се закључити да је Капе-

147 Истоветност броја не значи нужно да промена није било, као што се да видети у Табели. 3.

148 Њих седам у Великом Шиљеговцу, три у Тешици, по двојица у Врћеновици, Грејачу, Ђунису, Лужану и Нозрини и по један у Кулини, Суповцу, Корману, Прћиловици, Копривници, Житковцу, Горњем Љубешу, Сухотни, Бујмиру, Бољевцу, Гревцу, Позлати и Великом Дреновцу.

149 Два у Тешици и по један у Чукуровцу и Нозрини.

150 У Нозрини.

151 У Бољевцу су 1833. уписане три породице, очигледно сродничке под презименом Дојница, који се доцније губи. Село Дојнице налази се код Призрена, те су можда ове три породице биле пореклом из тог села.

152 У цитираном чланку Видосава Стојанчевић је селективно наводила и завичајне надимке, у неким случајевима наводи чак и неке који нису забележени у селима у којима их наводи. В. Стојанчевић, *нав. дело*, 154–155.

танија, односно срез Бугарморавски, након укључења у границе Кнежевине Србије током тридесетих година 19. века проживљавао врло живе демографске процесе. Породице су се делиле на нове куће у великом броју, досељавало се и одсељавало становништво из Турске и у њу, а забележено је и неколико случајева локалног сељакања из села у село. Приличан број забележених завичајних надимака изведених по областима, селима и градовима јужног Поморавља, Топлице и Понишавља у пореским списковима упућује на помисао да је ова област представљала прво прибежиште Србима исељеницима са југа. Истовремени раст и опадање броја кућа могло би се стога можда тумачити и могућношћу да је као пограничан, овај крај представљао транзициону зону на путу сеоба са југа ка северу.

Demographic Changes in the Settlements of the Bugar – Morava County 1833–1837

Summary

The paper deals with the analysis of demographic changes in the villages of the Bugarmoravska kapetanija / srez (second-level administrative unit in the Principality of Serbia). It was written primarily on the basis of the data provided by the types of tax lists called *tefters*, from 1833 and 1836, and the protocol of taxpayers from 1837. The most important of the three mentioned sources is the first one, because it is not just a fiscal document. It contains a list of almost the entire male population in the listed area, with data on the age of each of them and their ability to serve in the army. The paper was written primarily on the basis of unpublished archival material and to a lesser extent sources and literature.

Fiscal lists from the beginning of the 19th century, due to their character and shortcomings, were rarely used in historiography as a source for studying demographic changes. But in the case of the Bugar – Morava County they demonstrate how this area experienced very turbulent demographic processes after joining the Principality of Serbia during the 1830s. Fiscal list as sources indicate that many extended families (*zadruga*) split up and the population

moved in and out of Ottoman Empire. Also, there are several cases of local migration from village to village. A considerable number of recorded nicknames given by the geographical origin, suggest that the area of southern Pomoravlje, Toplica and Ponišavlje was the first refuge for Serb emigrants from the south before and after it was annexed to Serbia. The simultaneous increase and decrease in the number of houses could therefore be interpreted as the possibility that as a border, this area represented a transitional zone on the path of migration from south to north.